

**Методичні рекомендації до орієнтовних планів-конспектів уроків
для 4-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА
ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА»**

Увазі вчителів курсів духовно-морального спрямування представлені орієнтовні плани-конспекти уроків для 4-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» (1-11 кл.).

Авторський колектив вважає що головним завданням даного методичного посібника є допомога вчителю у проведенні уроків зазначеного курсу з метою формування духовно-моральних цінностей особистості на засадах науково-філософської, духовної, моральної і культурної традицій, з урахуванням технологій християнсько-етичного навчання при поєднанні виховних зусиль як з боку вчителя, так і з боку учня, з повним урахуванням впливу соціального середовища.

Важливим надбанням даного посібника вважаємо перенесення акцентів з нормативно-регулюючої функції на уроці з моралізаторством та примусовою моральністю (нав'язаними нормами і цінностями, виконання яких підштовхується ззовні в репродуктивній освіті та маніпулятивному вихованні) на ціннісно-зорієнтовану, таку, що створює умови для вироблення норм і цінностей власними зусиллями. Це можливо при подоланні на уроці традиційного прагнення впливати на дитину, при переході до співпраці, взаємодії з нею в творчому освоєнні знань і досвіду попередніх поколінь. Тому важливою складовою уроків даної розробки є спільне буття педагога і дитини в певному просторі – часі, основною формою якого є діалог. У процесі взаємодії, діалогу з вчителем, учні мають більше можливостей розвинути такі здібності: самопізнання, самоконтроль, аналіз наслідків власних дій, самокритику, розуміння оточуючих, визнання важливості спілкування та відмінності в поглядах. Якщо знання не можуть бути просто передані, а повинні конструюватися кожною особистістю індивідуально, це

означає, що потрібно відмовитись від прагнення повідомити свої ідеї учневі, сформульовані в готовому вигляді.

Приділення уваги інтерпретаційній активності учнів на уроці, є, на наш погляд, найбільш вдалим підходом до реалізації завдань програми курсу. Важливим є створення найсприятливіших умов для розвитку індивідуальних задатків і здібностей учня.

Застосування наданого методичного матеріалу дає змогу вирішити під час проведення уроків протягом навчального року – в певній системі через ефективні форми і прийоми роботи на уроках і такі завдання, як:

- більш глибоке пояснення учням джерел християнської моралі;
- формування християнського світогляду школярів;
- закріплення знань учнів щодо християнських моральних цінностей по відношенню до Бога, рідних, ближніх, Батьківщини, природи, до самого себе;
- виховання позитивних рис характеру на основі християнських моральних цінностей;
- формування чуттєвої, розумової, комунікативної та діяльнісної сфер особистостей учнів на основі християнських цінностей;
- використання потенціалу української культури для виховання християнських чеснот;
- формування свідомості та відповідальності учня;
- створення належних морально-етичних умов для самопізнання і самореалізації.

При роботі над методичним і дидактичним наповненням орієнтовних планів-конспектів враховувалося, що єдиним способом активізувати інтерес учнів до вивчення духовно-моральної спадщини є наповнення його живим змістом, що відповідає учнівським життєвим питанням і потребам, бо власні переживання учня - це точка відліку, до якої додається новий досвід.

Наданий методичний матеріал містить в собі надбання богословських християнських наук (християнська антропологія, моральне богослов'я,

біблійна історія, християнське мистецтво, українська християнська культура тощо), що вивчають людину, історію розвитку стосунків людини з Богом, тлумачення біблійних текстів, основи християнської етики і християнської культури, а також суспільних наук. Усі вище означені чинники реалізуються на практичному тлі за наступними принципами:

гуманізації освіти, який передбачає утвердження духовних цінностей як першооснови у визначенні змісту освіти, формування цілісної гармонійної картини світу;

посильності, що вимагає ретельного визначення обсягу навчального матеріалу і його характеру з урахуванням віку і рівня підготовки учнів, щоб завдання, які ставляться перед школярами, були їм зрозумілими;

зв'язку навчання з життям, що передбачає належне засвоєння цінностей для їх застосування у повсякденному житті;

активності, який передбачає духовну, інтелектуальну, практичну діяльність учнів, спрямовану на духовно-моральний розвиток під час оволодіння навчальним матеріалом духовно-ціннісного наповнення;

виховуючого навчання, що реалізується в такій організації навчання, в процесі якого отримані знання формують моральний характер і поведінку, забезпечують можливість проявляти себе учням як духовним особистостям;

культуровідповідності, який передбачає сприйняття традиційної духовної культури українського народу як невід'ємної частини світової культури, шанобливе ставлення до культури та духовних цінностей представників інших культур, народів, релігій;

доступності, що передбачає врахування вікових та психологічних особливостей учнів, орієнтацію їх на свідоме використання засвоєних цінностей і моральних принципів;

системності, що становить собою цілісний, ієрархічний, взаємозалежний і відкритий процес залучення дітей до цінностей у їх постійному розвитку; об'єднання зусиль сім'ї, школи, позашкільних закладів, дитячих об'єднань у виховному процесі;

практичної цілеспрямованості, що забезпечує орієнтацію на практичне втілення засвоєних духовно-моральних засад, як мотивацій життя творчої особистості;

комплексності та інтегрованості, які полягають у взаємодії навчання і виховання, у використанні можливостей різних предметів навчального плану;

суспільної спрямованості виховання, що передбачає прищеплення духовно-моральних цінностей для життя в суспільстві – формування національної свідомості, патріотизму;

природовідповідності, який передбачає врахування у роботі психофізіологічних, індивідуально-типологічних та особистісних особливостей сучасного учня, його генетичної спадковості, умов соціального розвитку, багатогранної, цілісної природи людини;

пріоритету діяльнісного підходу, який передбачає впровадження духовно-ціннісної освіти, що активізує духовний пошук особистості та її творчу діяльність;

пріоритету компетентісного навчання, що забезпечує безпосередній вплив навчання на розвиток дитини, формування у неї ключових компетенцій;

Зміст поурочного методично-дидактичного наповнення складають три напрямки:

1. ***Вивчення Біблії і розгляд прикладів із біблійної історії*** в аспектах етики вчинків, вирішень життєвих ситуацій та розвитку особистості, її ставлень до Бога і Божих настанов.

2. ***Вивчення основних засад християнської етики***, які відображені в багатовіковій історії українського народу, його укладі життя, вирішенні ним основних життєвих ситуацій та на прикладах життя відомих подвижників благочестя і святих нашого краю.

3. ***Превентивне виховання на засадах християнської моралі***, яке полягає у творчому вирішенні життєвих ситуацій, з якими діти і молодь

зустрічаються в сучасному світі. Цей напрямок реалізується в ігрових ситуаціях, дискусіях, диспутах, екскурсіях та інших формах урочної та позаурочної діяльності.

Відповідно до програми курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» для 4-го класу розроблені матеріали поділяються на **чотири тематичні блоки**. Метою **першого блоку “Світ потребує твоєї любові”** є знайомство школяра з християнським світоглядом. Метою **другого тематичного блоку “Рід, родина, народ”** є ознайомлення учнів з християнським вченням про сім’ю, яке вплинуло на становлення і розвиток української родинності, а також виховання почуття поваги до традицій роду, любові до батьків і Батьківщини. **Третій тематичний блок “Добротолюбіє”** має на меті засвоєння учнями загальнолюдських цінностей та норм поведінки в суспільстві у світлі християнської моралі. **Четвертий тематичний блок «Я та люди навколо мене»** сприяє глибокому пізнанню світу, самопізнанню, розкриттю та реалізації потреби творити добро.

Всі представлені в уроках вправи є одним із можливих аспектів практичного втілення траєкторій духовно-етичного виховання. Вони є максимально варіативними та різноманітними, оскільки цінності людини – це те, що найважче піддається простій трансляції, передачі від їх носіїв-вихователів учням.

За допомогою різних форм і методів опрацювання поурочного матеріалу, педагог зможе більш ефективно створити умови для того, щоб ввести дитину в атмосферу пізнання загально гуманістичних цінностей, допомогти визначитися в них. Це жодною мірою не означає те, що дитина повинна бути безпристрасним посередником: її цінності і сенси повинні бути залучені в діалог. Вчитель не може нав'язувати вихованцям свої ціннісні погляди, але в змозі створити те емоційно-інтелектуальне поле напруги, в якому відбувається усвідомлення буття, суті культури, отримання духовно-етичних сенсів і цінностей. Тільки у такому спілкуванні, де один перед іншим розкриває свої цінності – сповідується, а інший відповідає

своєю сповіддю, у цій зустрічі двох душ народжуються духовно-ціннісна, світоглядна єдність, спільність віри, надії і любові, життєвих установок і поведінкових устремлінь, ідеалів і цінностей.

Все це припускає використання в педагогічному процесі методів, прийомів і вправ, що апелюють не тільки до мислення, але і до емоційного світу дитини, – що створюють проблемні ситуації ціннісного вибору, діалогу і дискусії, які забезпечують духовно-етичне сприйняття явищ життя і культури, актуалізують емоційну пам'ять, розвивають здібність до співпереживання, створюють умови для рефлексії своїх внутрішніх станів. До цих методів відносяться вже відомі багатьом вчителям методи, які є доволі ефективними засобами досягнення цілей уроку, тому вважаємо доцільним їх використання у розробці, а саме:

- створення **проблемних ситуацій** за допомогою методичних прийомів:
 - виклад протилежних точок зору щодо певної морально-етичної проблеми;
 - визначення кола актуальних для учнів проблем морально-етичного змісту;
 - обґрунтування учнями необхідності існування моральних норм;
 - знаходження учнями прикладів неетичної поведінки з завданням їх корекції.
- «**мозковий штурм**», мета якого полягає в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу;
- **рольова гра**, мета якої - визначення ставлення до конкретної життєвої ситуації, набуття досвіду шляхом гри, допомога навчанню через досвід та почуття;
- різновидом загального групового обговорення є технологія «**мікрофон**», яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію;

- прийом «закінчені речення (прислів'я)» часто поєднується з «мікрофоном» дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

За цільовим призначенням в розробці використовуються:

Прийоми роботи, орієнтовані на активізацію пошукової та аналітичної (у тому числі і самоаналітику) діяльності учня: вправи «Робота з ключовим віршем» та «Аналіз біблійної історії» (принцип фокусування на ідеї уроку, відтвореній в епіграфі, біблійному вірші або біблійній історії), «Диспут» – активізація соціо-психічної функції дитини з розуміння, наслідування або навпаки неприйняття чужого досвіду, обґрунтування власної думки, «Опрацювання текстового матеріалу» (групова або індивідуальна робота з текстом для визначення основної думки, сюжетної лінії, цінної інформації для подальшого переказу, створенню кола питань, відтворення тексту, його змісту, основних сюжетних епізодів);

Вправи, націлені на усвідомлення учня себе в ситуації уроку і матеріалу для опрацювання, співвідношення себе з описаною чи представленою інформацією на уроці, самозаглиблення, актуалізація свого «я», відтворення себе у світі.

Вправи «Вчимося аналізувати» (відповідь на особистісно-орієнтовані запитання), «Поміркуємо разом» (обговорення проблемного запитання епізоду уроку, проблемної ситуації, гострої проблеми, яка існує в дитячому колективі), «Коло обговорення» (думка щодо проблеми висловлюється по колу, пов'язуючим елементом якої виступає фраза «я згоден (не згоден), тому що вважаю...»); «Дебати юних філософів» (обмін думками, контр-думками, відпрацьовується навичка ведення дискусії, діалогу).

Вправи на активізацію творчого потенціалу учнів, розвиток фантазії, встановлення зв'язку -- причина – наслідки—та асоціативних зв'язків.

Вправи «Асоціативний кущ (квітка)» (на подане слово, явище чи дефініцію подати свою реакцію, відтворену в слові, малюнку-символі).

Слід зауважити, що технології навчання для 4-го класу є досить різноманітними, включають руханки, ігрові моменти (гра «Незримий труд душі людської», гра «Скринька творчості», гра «Створено - зроблено», гра «Виправ помилку»), вправи самоаналізу і рефлексії, самостійного мислення і прийняття рішення, більше завдань для розуміння причин і наслідків подій («Вчимося обирати»), вчинків, слів, думок; концентрації уваги відносно актуального питання уроку («Аналіз ситуацій морального вибору»); формування навичок робити висновки відносно проблеми («Створи правило»); схематизації від розширеної думки до лаконічної (створення порівняльних таблиць, заповнення лакун), використання на уроках музичних хвилинок (прослуховування і спів), що сприяє покращенню естетичних смаків учнів та включенню емоційно-почуттєвої складової особистості у процес навчання.

Також активно використовується вміння користуватися додатковою інформацією («Історичний екскурс»), тлумачними словничками. Вправи з фото - , відеоматеріалом та ілюстраціями мають на меті формування навичок прогнозування, аналізу наочної ситуації побаченого і обговорення з позиції досвіду, отриманої навчальної інформації, певної позиції, яку учень зайняв під час уроку.

Групова робота використовується для вирішення більш складних проблем, що потребують колективного розуму. Переваги цієї роботи такі: відхід від авторитаризму; навчання спілкуванню, вільному висловлюванню; виховання самостійності та співпраці водночас. Якщо витрачені зусилля й час не гарантують бажаного результату, краще вибрати **парну роботу** для

швидкої взаємодії. Використовуються малі групи тільки в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи.

Для забезпечення швидкого та ефективного включення учнів в інтерактивну діяльність їм подаються пам'ятки, які містять опис алгоритму діяльності (диспуту). Такі пам'ятки можна запропонувати у вигляді роздаткового матеріалу, плакатів або будь-якої наочності, використовуваної за допомогою технічних засобів навчання.

Важливим фактором, що впливає на ефективність навчання за орієнтовними планами-конспектами уроків, вважаємо різноманітність форм і прийомів, їх відповідність віковим та іншим особливостям дітей.

Слід зауважити, що автори дещо свідомо йшли до максимальної насиченості уроків різноманітними вправами не з метою перевантаження уроку навчальним матеріалом, а з бажанням надати вчителю можливість вибору найбільш вдалих форм роботи безпосередньо для кожного класу.

Вважаємо, що запропонована методична розробка допоможе вчителю досягти основної мети викладанні зазначеного духовно-морального курсу, яка полягає в збагаченні учнів духовно-етичними знаннями у відродження життєтворчого мислення та набутті вчинкового досвіду на основі християнського віровчення, досвіду тисячолітньої традиції християнства на Україні.

Рогова О.Г.